

AB ile Pozitif Gündem: İlişkileri Canlandırmak için Fırsat Olabilir Mi? - Çiğdem Nas

1 [Ekim AB Konseyi](#) ve 6 Ekimde yayınlanan [Türkiye raporu](#) 2020 ve sonrasında Türkiye-AB ilişkilerinin serencamı açısından önemli sonuçlar doğurma potansiyelini taşıyor. AB Konseyinde Doğu Akdeniz başlığı altında yer alan sonuçlar Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege'deki dış politikasına yönelik önemli eleştiriler ve kınama cümleleri içermekle birlikte, Türkiye'nin bu yaklaşımını değiştirmesine bağlı olarak pozitif bir siyasi gündem önerisini içeriyor. Bu öneri Avrupa Konseyi'nin bugüne kadarki önerilerinin sonuçları dikkate alınır, bir değişime işaret ediyor. AB 2012 yılında da Türkiye-AB ilişkilerinin canlandırılması için bir [pozitif gündem](#) önerisinde bulunmuştu. O dönemki pozitif gündem AB müktesebatı ile uyumlaşma, siyasi reformlar, temel haklar, vize, hareketlilik ve

göç, ticaret, enerji, terörle mücadele ve dış politika gibi konuları içeriyordu. Bu reformların Türk halkının özgürlüklerini ve yaşam standartlarını yükseltmek için hayati önemde olduğu çeşitli toplumsal kesimler tarafından da ifade edilmişti. Daha sonra Suriye göç krizi bağlamında [29 Kasım 2015 AB-Türkiye Bildirisi ve Ortak Eylem Planı](#) ve [18 Mart 2016 AB-Türkiye Bildirisi](#) de göç konusu üzerinden ilişkileri yeniden canlandırmayı hedeflemişti. Ancak bu çabalar uzun soluklu bir iyileşmeye yol açamadı. Göç ve mülteci konusunda AB'nin sunduğu [Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı \(FRIT\)](#) kapsamında projeler desteklendi. Vize serbestliği yol haritası kapsamında öngörülen 72 kriterin 66'sı Türkiye tarafından karşılandı. Ancak bu ilerlemeler ilişkilerde güven ve işbirliği üzerinden bir canlanmaya yol açmak için yeterli olmadı.

1 Ekim tarihinde önerilen ve Avrupa Komisyonu, AB Konseyi ve Dış ve Güvenlik Politikası yüksek temsilcisi tarafından bir tasarı şekline getirilmesi beklenen pozitif siyasi gündem önerisi bu çabalardan bir açıdan farklı. Daha önceki ilişkileri canlandırma çabaları sırasında Türkiye-AB ilişkileri bu kadar kötü durumda değildi. O zaman da Kıbrıs sorunu nedeniyle müzakerelerde 8 fasıl açılmıyor, NATO-AB savunma işbirliği Kıbrıs meselesi sebebiyle etkileniyor ve Ege'de Yunanistan ile anlaşmazlıklar çözülmemiş bir şekilde duruyordu. Ancak Doğu Akdeniz'de hidrokarbon enerji kaynakları dense sıradan okuyucu için daha anlaşılır olur aramaları ve Türkiye'nin Suriye ve Libya'ya müdahaleleri AB'nin tepkisiyle karşılaştı ve ilişkilerin giderek daha gerilimli bir hale geldiğine şahit olduk. Bu açıdan bakıldığında 1 Ekim sonuçları AB açısından Türkiye'ye yönelik yaklaşımda bir açılıma işaret ediyor.

Zirve öncesinde Türkiye'ye yaptırım getirilmesine yönelik önerilerin arkasında ne vardı diye kısaca hatırlamak gerekirse, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz yetki alanını belirlemek için [Libya ile yaptığı anlaşma](#) ve Kıbrıs açıklarındaki hidrokarbon aramaları GKRY tarafından kendi egemenlik alanının ihlali olarak değerlendirilmişti. AB de, tüm aday temsilciler -ihtilafı bir şekilde- üyesi olarak aldığı GKRY'nin ve Yunanistan'ın arkasında durarak Türkiye'nin bu eylemlerini yasadışı, uluslararası hukuka aykırı ve AB üyesi bir devletin egemenlik haklarını ihlal eden eylemler olarak kınamıştı. Türkiye'nin Libya'daki varlığı Fransa tarafından tepkiyle karşılanmış ve Fransa'nın Akdeniz bölgesinde sağlamaya çalıştığı etki alanı ve Afrika bölgesindeki müdahaleleri açısından bir tehdit olarak

ele alınmıştı. Fransız firkateyni ile Libya'ya yük taşıyan Çirkin adlı gemiyi koruyan Türkiye Cumhuriyeti'ne ait savaş gemileri arasındaki [olay](#) ikili ilişkileri daha da gerginleştirmişti. Fransa AB içinde Yunanistan ve GKRY'ye en fazla destek veren ülke olarak konuyu AB gündemine de getirmişti. Fransa AB içinde Almanya karşısında konumunu güçlendirme ve dış politikada liber ülke olma arzusunun bir uzantısı olarak Türkiye'ye karşı söylemini sertleştirdi. Temmuz ayında Türkiye'nin Ege'de Rodos ve Meis adaları arasında kalan deniz bölgesinde hidrokarbon araştırmaları başlatması ve bölgeye Oruç Reis gemisini göndermesi ve [NAVTEX \(Denizcilere Duyuru\) ilan etmesi](#), Yunanistan'ın sert tepkisine yol açmış ve bölgede sıcak çatışma riski de üst noktaya çıkmıştı. Daha sonra Oruç Reis'in Antalya Limanı'na dönmesi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın diyaloga şans verme yönündeki açıklamaları gerilimin azalmasına yol açmıştı. Türkiye ve Yunanistan arasında NATO çerçevesinde teknik görüşmelerin başlaması ve 61incisi gerçekleşecek olan istikşafi görüşmelerin gündeme gelmesi tehlikeli tırmanışın durması anlamına geliyordu. Dağlık Karabağ meselesinin tekrar gündeme gelmesi ve Azerbaycan ile Ermenistan arasında sıcak çatışmaların başlaması uluslararası toplumun dikkatini bu bölgeye çevirmiş ve Doğu Akdeniz ve Ege gündeminin biraz daha geri plana düşmesine de sebep olmuştu.

Bu sıcak gündem içinde gerçekleşen 1-2 Ekim Özel AB Konseyi öncesinde Türkiye'ye karşı yaptırım kararı alınması olasılığı oldukça düşmüştü. Gerek Almanya Başbakanı Merkel, gerekse AB Konseyi Başkanı Michel ve Komisyon Başkanı von der Leyen [Türkiye ile diyalog](#) istedikleri yönünde açıklamalarda bulunmuştu. Burada Almanya'nın Fransa, Yunanistan ve GKRY'yi itidale davet eden yaklaşımının da önemli etkisi olduğu söylenebilir. 1997 Lüksemburg Zirvesi sonrasında [1999 Helsinki Zirvesi](#)'nde AB'nin Türkiye'ye yönelik yaklaşımının değişmesinde de o dönemin Fransa ve Almanya liderliğinin önemli etkisi olmuştu. Türkiye'nin dışlanması yerine aday ülke olarak ilan edilmesi ile AB ile bütünleşmesinin kapısı aralanmıştı. AB'nin ihmal edemeyeceği, yok sayamayacağı ve göç, güvenlik, enerji gibi konularda işbirliği ihtiyacı içinde olduğu Türkiye'yi yaptırımlar ile dışlama ve AB'ye düşman haline getirme yerine, AB'ye yakınlaşmasını sürdürecektir mekanizmalar bulma yoluna gidildi. Ancak son yıllarda ilişkilerde öyle bir geriye gidiş yaşandı ki, Türkiye aday ülke olmasına rağmen, AB Konsey sonuçlarında ortaya koyulan hedef üyelik müzakerelerinin tamamlanması ya da katılım sürecinin canlandırılması değil, "Türkiye ile işbirliğine dayanan ve karşılıklı olarak fayda getiren bir ilişki"nin geliştirilmesi oldu. Bu durum Türkiye-

AB ilişkilerinde zemin kaybedildiğinin açık bir göstergesini oluşturuyor.

AB Konseyi sonuç belgesinin [Doğu Akdeniz bölümü](#), Doğu Akdeniz’de istikrarlı ve güvenli bir ortam oluşmasının ve Türkiye ile işbirliğine dayalı ve karşılıklı fayda getiren bir ilişki geliştirilmesinin Birliğin stratejik bir çıkarı olduğu vurgusu ile başlıyor. Bu kapsamda iyi niyetle diyalogun sürdürülmesi, AB çıkarlarına aykırı olan, uluslararası hukuku ve AB Üye Devletlerinin egemenlik haklarını ihlal eden tek taraflı eylemlerden kaçınılması ve tüm farklılıkların barışçı diyalog ve uluslararası hukuk uyarınca çözümlenmesinin mutlak bir gereklilik olduğu ifade edildi. AB Konseyinin Yunanistan ve “Kıbrıs” ile tam bir dayanışma içinde olduğu tekrarlandı. Bu ilk paragrafta AB’nin diyalog yanlısı tutumu ortaya koyulurken, Türkiye’nin adı zikredilmeden Doğu Akdeniz’deki tek taraflı eylemlerin durdurulmasının bir ön koşul oluşturduğunun altı çizilmiş oldu.

Yunanistan ve Türkiye arasında güven artırıcı adımlar atılması ve istikşafi görüşmelerin başlatılmasının memnuniyetle karşılandığı belirtildikten sonra “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin egemenlik haklarının ihlali sert bir şekilde kınandı ve gelecekte Türkiye’ye bu tür hareketlerden kaçınması çağrısında bulunuldu. Türkiye GKRY tarafından tüm deniz yetki alanı ile ilgili sorunların çözümüne yönelik diyalog çağrısını kabul etmeye davet edildi. Kıbrıs sorununa ilişkin Birleşmiş Milletler himayesinde görüşmelere devam edilmesinin ve BM çerçevesinde kapsamlı bir çözümün desteklendiği, Türkiye’den de aynı desteğin beklendiği ve AB’nin müzakerelere destek için BM İyi Niyet misyonuna bir temsilci atamak da dâhil olmak üzere aktif bir rol üstlenmeye hazır olduğu belirtildi.

Daha önce Türkiye AB’den uzaklaştığı ve gerek Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmekteki sorunları, gerekse dış politikada AB’ye aykırı düşen adımları nedeniyle eleştirilmiş ve AB ile ilişkilerini geliştirmek istiyorsa, hangi adımları atmasının gerektiğinin belli olduğu ifade edilmişti. Yani topun Türkiye’nin sahasında olduğu ve Türkiye’nin AB sürecini canlandırmak için gereğini yapması gerektiği belirtiliyordu. Ancak bu kez AB Türkiye’ye bir zeytin dalı uzatarak, pozitif gündem başlatmaya hazır olduğunu belirtti. Yunanistan ve GKRY’nin AB üyeliğini Türkiye ile ilişkilerde bir koz olarak kullandığı ve AB’nin Kıbrıs sorununa

ilişkin GKRY ve Yunanistan tezlerini destekleyen tutumunun yeni olmadığı dikkate alınırsa Türkiye ile pozitif gündemi başlatmak için getirilen koşulların da AB dengeleri ve üye ülke dayanışma ilkesi açısından değerlendirildiğinde kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Öte yandan, AB'nin son 30 yıldır en önemli hedeflerinden olan uluslararası aktör olma hedefi açısından bakılırsa, Doğu Akdeniz bölgesine bakışı ve burada Türkiye'yi konumlandırma biçiminin oldukça sınırlı ve dar bir bakışı açısını yansıttığı görülebilir.

Bir zeytin dalı olarak adlandırabileceğimiz pozitif gündem önerisinin Türkiye-AB ilişkilerini olumlu bir rotaya sokması olasılığını sorguladığımızda ise, olumlu bir yanıt vermek oldukça zor gözüküyor. Öncelikle pozitif gündemin koşullu olması ve Konseydeki ifadeyi tekrarlamak gerekirse, "Yunanistan ve "Kıbrıs"a karşı yasadışı eylemlerin durdurulmasına yönelik yapıcı çabaların sürdürülmesi şartıyla" önerilmesi, Türkiye'de böyle bir önerinin herhangi bir heyecan ya da ümit yaratmasının önüne geçti. AB tarafından Türkiye'nin uluslararası hukuku ihlal eden ve yasadışı davranışlarda bulunan taraf olarak nitelendirilmesi önerisinin olumlu karşılanmasını önleyen bir etki yarattı. Bunun yanında, pozitif gündemin Türkiye'nin dış politikası açısından bir yol bağımlılığı olarak adlandırabileceğimiz Kıbrıs ve Ege politikalarının sorgulanması ve CHP ve İyi Parti gibi muhalefet partileri tarafından dahi desteklenen politikada değişim öngörmesi de gerçekçi olarak uygulanma olasılığının yüksek olmadığını gösteriyor.

Öte yandan, ekonominin içinde bulunduğu durum ve dış politikada birçok cephede mücadele etmenin getirdiği kapasite aşımı AB ile ilişkilerde bir açılım sağlanmasına ihtiyaç olduğunu da ortaya koyuyor. Burada pozitif gündemin koşullu olmasının getirdiği zorluğun yanında pozitif gündemin içeriği de önem taşımakta. AB Konsey sonuçlarındaki ilgili paragraf şu şekilde bir içeriği başlangıç çerçevesi olarak sunuyor: "Yunanistan ve "Kıbrıs"a karşı yasadışı eylemlerin durdurulmasına yönelik yapıcı çabaların sürdürülmesi şartıyla, AB Konseyi, özellikle Gümrük Birliğinin modernizasyonu, ticaretin kolaylaştırılması, insani temas, yüksek düzeyli diyaloglar, 2016 AB-Türkiye Bildirisi uyarınca göç konularında işbirliğinin devamını öngören pozitif bir AB-Türkiye siyasi gündemi başlatmayı kabul etmiştir. AB Konseyi, Başkanını, Komisyon Başkanı ile işbirliği içinde ve Yüksek Temsilcinin desteği ile bu hususta AB-Türkiye gündemini yeniden canlandırmak için bir tasarı geliştirmeye davet eder".

Burada ekonomik açıdan bakıldığında, özellikle gümrük birliğinin modernizasyonu ekonomiye dinamizm katacak ve AB ile ticari ve ekonomik ilişkileri güçlendirecek bir öneri olarak öne çıkıyor. Ancak 2018 yılında alınan kararlarda AB Konseyi'nin Türkiye'nin norm ve değerler açısından AB'den uzaklaşması sebebiyle gümrük birliği modernizasyonu için müzakerelerin başlatılmasını düşünmediklerini ifade ettiği hatırlanırsa, 1 Ekim sonuçlarında siyasi koşullara atıfta bulunulmaması şaşırtıcı. AB müktesebatının birbiri üzerine eklenen tedrici doğası dikkate alınır, önerilen pozitif gündemin siyasi reform şartına ek olarak, Doğu Akdeniz ve Ege'deki eylemlerin durdurulması şartını da getirdiği söylenebilir. Buradan yol çıkararak, Türkiye'nin o tarihten beri bir türlü gerçekleştiremediği siyasi reformlara ek olarak dış politikada da AB ve AB üyesi Güney Kıbrıs ve Yunanistan'a uyumlu bir dış politika yaklaşımının gümrük birliğinin modernizasyonu için ön koşul olarak ele alınması gerektiğini söyleyebiliriz. Sadece müzakerelere başlama havucunun bu alanda ön koşulları yerine getirmek için karar alıcıları motive edici ve veto oyuncularına ket vurucu bir etkide bulunabileceğini ummak da safdillik olur. Özellikle milliyetçi söylemin ve korumacı uygulamaların tüm dünyada hız kazandığı bir ortamda bu yönde bir gelişme beklemek- AB ile ilişkileri düzeltmenin âciliyetine ve önemine rağmen- hayalperestlik olabilir. Evet ama bir yandan da ilgili birçok devlet adamı ticaret de ticaret deyip duruyor, ihracat arttırmak istiyor teknoloji geliştirmek istiyor vb. dolayısıyla aslında gümrük birliği reformu gayet gerçekçi bir tartışma, bu vurgulanabilir. Tabi ama benim burada vurgulamak istediğim, 2016'dan beri gümrük birliği güncellenme müzakereleri başlatılamıyor. Bunun için de karşı tarafın öngördüğü siyasi reform ve yargı reformu. Yani AB reformlarına geri dönülmesi. Gümrük birliği havucunun etkisi bugüne kadar bu reform sürecini canlandırmakta yeterli olmadı. Bugün siyasi şartlara ek bir de Doğu akdeniz ve Ege ile ilgili yeni bir koşulluluk eklendiğinde, bu havucun etkili olacağını düşünmek hayalperestlik olabilir.

Pozitif gündem önerisinin 2016 Türkiye-AB Bildirisinin yenilenmesi olarak ele alınabilecek göç konusundaki işbirliğinin devamı ise, AB'nin düzensiz göçü kontrol alma konusundaki yaklaşımı dikkate alındığında, öncelikli alınacak konuların başında gelmektedir. Toplam 6 milyar avroluk mali yardımın Suriyeli mültecilere yönelik projelere aktarılmasının 2023 yılına kadar devam edeceği öngörülüyor. Bu süreç içinde göç konusundaki uzlaşının yenilenmesi, hem mali işbirliğinin devamı, hem de Suriyelilerin yanında diğer mülteci grupları da kapsamına alacak şekilde AB desteğinin alınması Türkiye ve AB'yi ortak noktada buluşturabilir. Ancak Mart

ayında yaşanan sığınmacıların Pazarkule sınır kapısına yönlendirilmesi ve kapıdan geri çevrilmesi sürecinde görüldüğü gibi AB'nin sınırlarını güçlendirme ve düzensiz göçmenleri caydırma politikası Türkiye ile ilişkilerin karşılıklı restleşme yönünde ilerlemesi halinde ön plana çıkabilir ve işbirliğini devam ettirmek mümkün olmayabilir. Böyle bir durumda ise, son yıllarda Türkiye-AB ilişkilerinin ana konusu haline gelen göç konusu da ilişkilerde tutkal görevi görmekten çıkabilir ve göç alanında işbirliğini tesis etmek mümkün olmayabilir. Oluşturmadı mı zaten? İlişkilerde bütüncül ve tutarlı bir çerçeve olmadan tek tek konu başlıkları üzerinden ilerleme sağlamanın sınırları iyice ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, çoktarafli sistemdeki gerileme, uluslararası kurumların etkinlik kaybı, AB genişleme politikasının durma noktasına gelmesi ve AB değerlerindeki aşınma gibi gelişmeler de Türkiye ve AB arasında sağlıklı ve tutarlı bir ilişkinin tesis edilmesini zorlaştırmaktadır. AB Konseyi'nin bir yandan Türkiye'yi kaybetmemek için kolaylaştırıcı bir gündem yaratma, öte yandan pozitif gündemin Türkiye'ye sunulabilmesi için GKRY'yi de ikna etme çabalarının ortaya çıkardığı metin ve önerinin bütünsel tutarlılıktan yoksun olduğu ve Türkiye'de karar alıcıları AB yönünde harekete geçmeye sevk etmekte yetersiz kaldığı söylenebilir. Pozitif gündem önerisinin sonuç vermemesi ve Doğu Akdeniz ve Ege'de gerilimin tekrar yükselmesi ise Aralık ayında yapılacak AB Konseyinde Türkiye'ye yaptırım uygulanması konusunu tekrar gündeme getirebilir. 1 Ekim Konsey sonuçları bu yaptırımların ne olabileceği ve hangi aşamada uygulanabileceğine dair ipuçları da içermekte.

AB Konseyi, [sonuç belgesinde](#) Türkiye'nin tektarafli olarak görülen ve yasadışı olarak nitelendirilen eylemlerini yinelemesi halinde ise, AB'nin kendi ve Üye Devletlerinin çıkarlarını korumak için elindeki tüm araçları ve opsiyonları kullanacağını ifade etti. Burada atıfta bulunulan [AB Antlaşmasınının 29. Maddesi](#) ve [AB'nin İşleyişi hakkındaki Antlaşmanının 215. Maddesi](#) ise bu araçların neler olabileceğini öngörmekte. AB Antlaşmasınının 29. Maddesi AB Konseyinin politika veya faaliyetlerinde değişim sağlamak için, üçüncü ülke hükümetlerine, devlet dışı oluşumlara ve bireylere karşı yaptırım kararı almasına izin vermektedir: "Konsey Birliğin coğrafi veya tematik içerikli bir mesele ile ilgili olarak birliğin yaklaşımını tanımlayan kararlar alır. Üye Devletler ulusal politikalarının Birlik pozisyonlarına uymasını sağlar." AB'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşmanının 215. Maddesi ise 29. Maddeye istinaden alınan kararların tüm AB ülkelerinde aynı şekilde tatbikini sağlamak için Konseyin gerekli önlemleri almasını öngörmektedir. Buna göre, 29.

Maddenin de yer aldığı AB Antlaşmasının V. Kısımının 2. Bölümü uyarınca bir veya daha fazla üçüncü ülke ile ekonomik ve finansal ilişkilerin kısmen veya tümüyle kesilmesi veya azaltılmasını hedefleyen bir karar alındığı takdirde, Konsey Birliğin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonunun ortak önerisini nitelikli çoğunlukla kabul ederek gerekli önlemleri alır.

AB Konseyince önerilen pozitif gündemin içinde yer alacak gümrük birliğinin güncellenmesi, ticaretin kolaylaştırılması, insani temas, yüksek düzeyli diyalog gibi adımların Türkiye-AB ilişkilerini yeniden canlandırması olasılığı bulunmaktadır.

AB'nin yaptırımlar çerçevesine göre, Birlik kendi dış politika pozisyon ve kararları uyarınca veya BM Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamak için kısıtlayıcı önlemler/yaptırımlar alabilir. Diplomatik, ekonomik ve mali ve AB'ye seyahat yasağı şeklinde uygulanabilen bu yaptırımlar aşığıdaki durumlarda AB dışı ülkelere, gerçek veya tüzel kişilere, gruplara veya devlet dışı oluşumlara uygulanabilir: Uluslararası hukuk veya insan haklarının ihlali, Hukukun üstünlüğü veya demokratik ilkelere uymayan politikalar veya eylemlerin izlenmesi. Türkiye-AB ilişkilerinin yaptırım uygulanma noktasına gelmesi oldukça üzücüdür. Bu aşamada AB Konseyi yaptırıma gerek görmese de, Aralık ayındaki Konsey toplantısında gelişmelere bağlı olarak bu konunun tekrar gündeme gelme olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca 2019 yılında alınan kararlar doğrultusunda bir dizi yaptırım zaten uygulanmaya devam etmektedir. AB Konseyince önerilen pozitif gündemin içinde yer alacak gümrük birliğinin güncellenmesi, ticaretin kolaylaştırılması, insani temas, yüksek düzeyli diyalog gibi adımların Türkiye-AB ilişkilerini yeniden canlandırması olasılığı bulunmaktadır. Ancak AB'nin sorunların diyalog yoluyla çözümlenmesini ve Doğu Akdeniz sorunlarını görüşmek için çoktarafli bir Konferans toplanmasını önerirken, Türkiye'yi baştan suçlaması ve gerginliğin neredeyse tek sorumlusu olarak görmesi pozitif gündemin beklenen etkiyi sağlamasını zorlaştırmaktadır. AB, üyesi olan devletlerin yanında bir tutum benimserken, Türkiye'nin de aslında herhangi bir üçüncü ülke olmadığı göz ardı edilmektedir. Türkiye'nin AB ile geçmişı en eski olan bir gümrük birliği ortağı ve aday ülke olduğu gerçeği ne AB'nin ne de Türkiye'nin yaklaşımlarında etkili olmaktan uzak bir hale gelmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 2020 Türkiye Raporu

1-2 Ekim Zirvesinin akabinde 6 Ekim tarihinde Avrupa Komisyonu [2020 Genişleme Stratejisini](#) ve ülke raporlarını açıkladı. Yirmi ikinci [Türkiye raporu](#) bundan öncekilerde olduğu gibi oldukça eleştirel ve olumsuz tespitler içeriyordu. Raporda 26 kez geriye gidiş ifadesi geçerken, bunların 9'u "ciddi geriye gidiş"e işaret ediyordu. 38 kez "ilerleme yok" ifadesinin yanında, biraz ilerleme 33 kez, iyi ilerleme ise sadece 8 kez kullanılıyordu. Özellikle demokratik denetim, kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü, sivil toplumun içinde bulunduğu ortam ve temel hak ve özgürlükler alanlarında geriye gidişin devam ettiğini belirten rapor, siyasi kriterlerin yanında ekonomi alanlarında da önemli sorunlara işaret etti. Türkiye'nin AB'de oluşabilecek rekabetçi baskılar ve piyasa güçleri ile baş edebilme konusunda iyi durumda olduğu ancak cari işlemler dengesindeki kötüye gidişin ticarete tarife dışı engeller ve üçüncü ülkelere karşı gümrük vergisi artışına yol açtığı vurgulandı. Para politikasının itibarının Merkez Bankası Başkanının görevden alınması ile sarsıldığı ve artan jeopolitik riskin yatırımcı güvenini sarstığı ekleniyor. Üyelik yükümlülüklerini üstlenme ve müktesebat uyumu konusunda ilerlemenin sınırlı ve parçalı bir yapıda da olsa devam ettiği belirtildi.

Raporda Türkiye'nin ileri düzeyde hazırlıklı olduğu, iyi ve orta derecede hazırlıklı olduğu ve geri gittiği alanlar şu şekilde sıralandı:

Türkiye'nin ileri olduğu

alanlar: trans Avrupa ağları, şirket hukuku, bilim ve araştırma

İyi hazırlık düzeyinde olduğu

alanlar: malların serbest dolaşımı, fikri mülkiyet, mali hizmetler, girişim ve sanayi politikası

Orta derecede hazırlıklı

olduğu alanlar: kamu alımı, sermayenin serbest dolaşımı, ulaştırma, enerji, vergi, ekonomik parasal birlik, istatistik

Raporda geriye gitme olan alanlar ise Şu Şekilde sıralandı:

Demokratik standartlar, hukukun üstünlüğü, temel özgürlükler, Yargı sistemi, ifade özgürlüğü, Sivil toplumun içinde bulunduğu ortam, Yargı ve temel haklar, Kamu yönetimi reform, Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, Rekabet, Devlet yardımları Őeffaflığı, Bilgi toplumu ve medya, Ekonomik ve parasal politika, Gümrük birliği, Gümrük mevzuatı, Dış ilişkiler ve AB Ortak gümrük Tarifesine uyum, Dış ve güvenlik politikasında siyasi diyalog

Raporda Türkiye'nin üç milyon altı yüz bin Suriyeliye ve üç yüz yetmiŐ bin diğer milliyetten sığınmacıya ev sahipliği yapmasından övgüyle söz edilirken, Mart ayında mülteci ve sığınmacıların sınırların açık olduğu duyurularak Pazarkule sınır kapısına yönlendirilmesi ise eleŐtirildi. Avrupa Komisyonu dış politika alanında da Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki eylemlerini, Yunanistan ile ilişkilerini, Suriye ve Libya politikalarını eleŐtirmiŐ ve AB ile uyumlaŐmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiŐtir. Ancak Türkiye'nin Kıbrıs sorunu ile ilgili Annan planını desteklediği, planı kabul etmeyip yine de AB'ye üye olarak kabul edilenin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olduğu, GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail arasında enerji kaynaklarının çıkarılması konusunda yapılan anlaşmaların Türkiye ve KıbrıŐlı Türklerin haklarını hiçe saydığı, Ege'de Yunanistan'ın karasularını 12 deniz miline çıkarmasının Türkiye'nin karasuları ve kıta sahanlığı alanlarını kabul edilemez derecede sınırlandıracağını dikkate almamaktadır. Bu durum dış ve güvenlik politikası alanında Türkiye ile uzlaŐı sağlanmasını zorlaştırmaktadır. NATO üyesi olan Türkiye ile Yunanistan arasında diyalog çabalarının AB çerçevesinde değil de NATO çerçevesinde geliŐmesi de AB'nin üye ülke dayanıŐması altında Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ı destekleyerek, Türkiye'yi dıŐlamasının AB'nin sorunların çözümünde etkili olmasını zorlaŐtırdıęını göstermektedir.

1 Ekim AB Konseyi sonucunda Türkiye'ye sunulan koşullu siyasi pozitif gündem önerisinin önümüzdeki günlerde uygulamaya geçirilebilmesi ilişkilerin canlanması için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Ancak önerinin gerçekçi bir uygulama zemini bulabilmesi için Türkiye ve Yunanistan arasındaki diyalogun devamı, Kıbrıs meselesinde çözüme yönelik çabaların sadece Türkiye değil, GKRY ve Yunanistan

tarafından da desteklenmesi ve AB Üyesi devletlerin Türkiye ile ilişkileri düzeltmek için samimi bir iradeyi ortaya koymasına bağlıdır. Tabii raporda da belirtildiği gibi Türkiye'nin AB üyelik hedefine bağlı olmaya devam ederken, bu hedefin gerektirdiği siyasi, demokratik, ekonomik ve idari reformları gerçekleştirmesi de olmazsa olmaz bir koşuldur. Aksi takdirde, AB Türkiye ile göç, ekonomi ve güvenlik konularında, güç ve çıkar dengesi açısından asimetrik bir ilişki geliştirmeyi hedefleyecek, öte yandan üyelik kapısı kesin bir şekilde kapatılacaktır.

Böyle bir kabus senaryosunun AB ve Türkiye için olumsuz sonuçları olması kaçınılmazdır. Türkiye'nin değişen dünya sisteminde yalnızlaşması ve krizden krize savrulması devam edecektir. Bunun yanında, Türkiye'nin en önemli ticari ortağı olan AB ile ilişkilerindeki bozulma ekonomiyi de olumsuz etkileyecektir. Türkiye'nin gümrük birliğini güncelleyememesi AB pazarındaki avantajlarını rakipleri karşısında kaybetmesi anlamına gelecek ve AB'nin içinden geçtiği dijital ve yeşil dönüşüm sürecine ayak uydurması zorlaşacaktır. Öte yandan, AB için de Türkiye ile ilişkilerin bu şekilde raydan çıkması ve tehlikeli bir rotaya girmesi genişleme süreci ve dış ilişkiler açısından önemli bir başarısızlık olarak adlandırılabilir. AB'nin yakın çevresi ile sağlıklı, karşılıklı çıkara dayalı ve sürdürülebilir ilişkiler kuramamasında sistemsel unsurlar etkili olsa da, AB'nin kendi içindeki karar alma ve politika oluşturma süreçlerindeki açmaz ve kısıtların da önemli etkileri vardır. Daha da geç olmadan, ilişkilerin karşılıklı fayda esasında ve gerçekçi bir zeminde ilerlemesi AB ve Türkiye için büyük bir kazanım olacağı gibi, uluslararası sistemin şekillenmesine de kritik bir etkiye bulunacaktır.

Çiğdem Nas, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesidir. 1988 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimini bitirmiş, yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu (AT) Enstitüsü ve Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu'nda tamamlamış, doktorasını ise Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında tamamlamıştır. 2009 yılından beri İktisadi Kalkınma Vakfı genel sekreterliği görevini yürütmektedir. Akademik çalışma alanları arasında Avrupa birliği, bölgesel bütünleşme, Avrupa siyaseti, Türkiye-AB ilişkileri, kimlik ve demokratikleşme bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Çiğdem Nas, "AB ile Pozitif Gündem: İlişkileri Canlandırmak İçin Fırsat Olabilir Mi?", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 2 Kasım 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/11/02/ab-ile-pozitif-gudem-iliskileri-canlandirmak-icin-firsat-olabilir-mi/>

Telif@UIKPanorama. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları

bağlamaz.